

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

building
local
promise.

Razumkov
centre

УКРАЇНА: ВІД ВІЙНИ ДО МИРУ ТА ВІДНОВЛЕННЯ

Аналітичні оцінки
Лютий 2024

I. НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА І ОБОРОНА: ГОЛОВНІ ПОДІЇ, ПРОЦЕСИ, ТЕНДЕНЦІЇ

Лютий 2024 р. став одним із найважчих місяців війни для України місяцем війни. Нагромадження несприятливих зовнішніх та внутрішніх чинників впливу завдали «кумулятивного удару» по українських оборонних спроможностях. Хоча наразі важко об'єктивно оцінити потенціал триваючого наступу противника, але брак боєприпасів і людських резервів українських Сил оборони дозволяє росіянам нав'язувати ініціативу практично на всьому сухопутному театрі бойових дій.

Десята річниця початку російсько-української війни та друга річниця повномасштабного вторгнення стала черговим приводом для узагальнених оцінок, прогнозів і рекомендацій. Втрата Авдіївки активізувала табори представників різних поглядів на шляхи врегулювання російсько-українського конфлікту, прихильників і противників надання міжнародної військової допомоги Україні. Парадоксально, що для представників полярних позицій спільним є серйозне занепокоєння в оцінках не лише перспективи звільнення Україною окупованих територій, але й спроможності стримування російської агресії за даних умов.

БОЙОВІ ДІЇ

Лютий 2024 р. став одним із найважчих для України місяцем війни: розпочалася чергова критична для України її фаза. Як зазначалося в попередньому огляді, ситуація т. зв. «глухого кута» не могла тривати надто довго. Триваючі проблеми зі скороченням зовнішньої підтримки України суттєво змінили баланс сил на користь росії та сприяли перехопленню стратегічної ініціативи практично на всьому сухопутному театрі воєнних дій. Додатковим стимулом активізації наступальних дій для російської сторони, окрім можливостей, пов'язаних зі «снарядним голодом» противника, є фактор президентських виборів. Російські генерали, знаючи наскільки путіну важливо продемонструвати військові перемоги населенню, готові йти

на будь-які втрати, щоб не лишитися без власних посад.

Протягом лютого 2024 р. відбулися суттєві зміни на театрі воєнних дій. Ситуація «ідеального шторму», перші ознаки якого з'явилися в останньому кварталі минулого року, і поступове нагромадження несприятливих зовнішніх чинників і внутрішніх проблем призвели до кардинальної зміни балансу сил. Практично до початку лютого жодна із сторін не володіла стратегічною ініціативою маючи тактичні переваги лише на окремих ділянках лінії зіткнення. Перехоплення стратегічної ініціативи російською стороною, зумовлене насамперед дефіцитом боєприпасів і нестачею людських резервів українських Сил оборони, спонукало російське командування до активізації наступальних дій відразу на кількох напрямках. Водночас наразі передчасно робити висновки стосовно реальних спроможностей і перспектив російського наступального потенціалу.

Вимушений відхід українських захисників із Авдіївки приніс росіянам першу за останніх дев'ять місяців політично та психологічно значиму перемогу. Нова лінія зіткнення в секторі Авдіївки станом на кінець лютого не сформувалася і найближчими тижнями стане зрозуміло, чи зможе противник розвинути тактичний успіх, чи його наступальний потенціал сягнув кульмінації. Очевидно, що це залежатиме значною мірою від того, наскільки нова лінія української оборони підготовлена до стримування наступу з точки зору інженерно-фортифікаційного обладнання та ресурсного забезпечення.

Протягом останніх кількох місяців Україна здійснила серію ударів, що можуть суттєво вплинути на боєздатність російської армії та на спроможності фінансування війни кремлем. Кілька результативних атак на російські об'єкти зберігання, переробки та транспортування нафтопродуктів сприяли падінню

виробництва бензину в січні на 2%, що змусило уряд РФ обмежити експорт на 1/3 для задоволення внутрішніх потреб, а наприкінці лютого запровадити практично повну заборону на експорт. Важливо зазначити, що такі — абсолютно легітимні дії України — викликали **неоднозначну реакцію на Заході** через побоювання, що продовження атак на російську нафтогазову інфраструктуру може розбалансувати світові ринки нафтопродуктів.

ПОЛІТИЧНІ РІШЕННЯ ТА ДІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ВЛАДИ У СФЕРІ ОБОРОНИ

8 лютого стало відомо про очікуване рішення Президента Зеленського про звільнення Генерала В. Залужного з посади Головнокомандувача ЗСУ і призначення на його місце Генерала О. Сирського (командувача Сухопутних військ). Попри переважно негативне ставлення з боку суспільства та у **військовому середовищі** до повідомлень про можливу відставку, що з'явилися наприкінці січня, **суспільна реакція** на саме рішення була доволі стриманою — без масових протестних акцій.

Президент Зеленський, публічно не висловивши претензій до діяльності Генерала Залужного на посаді та не надавши достатньо переконливого обґрунтування такого кроку, опосередковано підтвердив підозри про переважно політичну мотивацію звільнення генерала. Водночас за цим рішенням може стояти низка **інших мотивів**, зумовлених, зокрема, незадоволенням Президента станом справ на фронті та намаганням їх вирішити шляхом кадрових перестановок. Після заміни Головнокомандувача очікувано відбулася низка інших змін на вищому рівні військового управління. Водночас всі **«нові» керівники** є досвідченими командирами та доволі відомими особами. Питання стосовно того, як і коли новопризначений Головнокомандувач зможе **змінити хід війни** наразі залишається відкритим.

В контексті організаційних заходів, що спрямовані на підвищення ефективності ведення бойових дій, слід зазначити ініціативу **створення безпілотних систем** як окремого роду сил у структурі ЗСУ.

Протягом лютого не досягнуто рішення проблеми мобілізації. Як справедливо зазначив **Бен Ходжес**: «... це провал не армії. Це

неспроможність уряду і Верховної Ради змінити закони..., виправити систему, щоб молоді чоловіки і жінки були впевнені, що коли вони вступають до війська, вони будуть належним чином підготовлені, екіпіровані, і що вони будуть відправлені в бій тільки тоді, коли їхній підрозділ буде готовий до цього. І, нарешті, що про їхні сім'ї подбають». Водночас є й позитивні результати запровадження альтернативних примусовій мобілізації методів **рекрутингу**, запроваджених як на рівні оборонного відомства, так і окремих бригад Сил оборони.

Верховна Рада України ухвалила рішення про **продовження режиму воєнного стану** на наступні 90 днів (з 19 лютого).

МІЖНАРОДНІ ПОДІЇ (ЗОВНІШНІ ФАКТОРИ)

Головним зовнішньополітичним чинником впливу на перебіг конфлікту залишалося питання американської військової допомоги на 2024 р. Втрата Авдіївки і подальше просування російського наступу є прямим наслідком **браку боєприпасів** на лінії фронту.

З огляду на потенційні виклики, пов'язані з можливим поверненням Д. Трампа на посаду президента США, держави-учасниці формату «Рамштайн» обговорюють план його **переходу під егіду НАТО**. На думку авторів плану (Радник президента США з питань держбезпеки Д. Салліван і Генеральний секретар НАТО Є. Столтенберг), зміна координатора убезпечить роботу «Рамштайн» від майбутніх непередбачуваних змін політики Білого дому. Ідея знайшла підтримку східноєвропейських держав, Великої Британії, Франції, але викликала заперечення з боку представників Німеччини, які вважають, що такі зміни підживлюватимуть наративи кремля про війну НАТО з росією. Попри кардинальні зміни політики підтримки України та лідерство в масштабах міжнародної допомоги, влада Німеччини все ще демонструє надмірну обережність через **побоювання прямого воєнного зіткнення з росією**, зокрема, відмовляючи у постачанні далекобійних ракет **Taurus**.

Протягом лютого тривали внутрішньополітичні та суспільні дискусії у країнах-партнерах стосовно загрози російської агресії та необхідності зміцнення європейських оборонних спроможностей. Позитивна еволюція у сприйнятті реалістичності російської

загрози найближчим часом, імовірно, знайде відображення у політичних рішеннях, що можуть мати **як позитивні, так і небажані наслідки для України**. Якщо в досягненні цілей нейтралізації зазначеної воєнної загрози ставка буде зроблена на військову поразку росії у війні з Україною, то наступним логічним кроком стане забезпечення України усім необхідним для перемоги. Якщо ж візьмуть гору ті політики, які вже змирилися з бодай частковою, але неминучою перемогою росії, то це може вилитися в радикальний перерозподіл ресурсів на зміцнення власних оборонних спроможностей.

На додаток до підписаної у січні **угоди про співробітництво у сфері безпеки** з Великою Британією, в лютому укладені двосторонні угоди з Німеччиною, Францією, Данією, Канадою та Італією на виконання домовленостей між Україною, членами G7 та державами, що до них приєдналися. Безпекові угоди, хоча й не є «безпековими гарантіями», але формалізують поточні та перспективні зобов'язання підтримки України на найближчі 10 років. Їхня цінність полягає як у підвищенні шансів української перемоги у триваючому конфлікті, так і тривалих інвестиціях у зміцнення оборонних спроможностей і, відповідно, стримування агресора в майбутньому.

Залишається актуальним питання стосовно обмеженої ефективності міжнародних санкцій на тлі нових повідомлень про виявлення компонентів західного виробництва в уламках **північнокорейських ракет** і російських ракет випуску кінця 2023 р., використання російськими військовими терміналів **Starlink** на позиціях. За повідомленнями **Bloomberg**, у 2023 р. об'єм російських закупівель критично важливих компонентів для військової промисловості з країн ЄС сягнув майже €450 млн, чверть з яких здійснена напряму, а решта — через посередників у третіх країнах.

З'явилися ознаки активізації намірів кремля зі створення передумов для деєстабілізації ситуації в Молдові. 28 лютого, напередодні виступу путіна перед федеральними зборами рф, з'їзд «депутатів усіх рівнів» звернувся до рф, ОБСЄ, СНД, Європейського парламенту, Міжнародного комітету Червоного Хреста, ООН із закликом **«захистити їх від Молдови»** і припинити порушення прав і свобод жителів Придністров'я». Попри доволі стриману реакцію кремля на зазначене звернення, **ризики** створення нової «гарячої точки» на кордонах України зростають.

Заява Президента Франції Е. Макрона про ймовірне направлення військ до України продемонструвала суттєві розходження у політиці країн ЄС і НАТО стосовно такого, наразі гіпотетичного, сценарію. Метою цієї заяви, скоріш за все, був намір Президента Макрона спонукати партнерів до більш активної підтримки України.

Отже, аналіз найбільш важливих подій, політичних заяв та рішень дозволяє зробити наступні висновки:

- ✓ станом на кінець лютого 2024 р., незмінно висока інтенсивність бойових дій і зростаюча перевага у бойових спроможностях дозволили російській стороні заволодіти стратегічною ініціативою;
- ✓ стагнація лінії фронту та наступне перехоплення ініціативи російською стороною викликали занепокоєння в оцінках перспектив звільнення Україною окупованих територій і спроможності стримування російської агресії, а також активізували табори представників різних поглядів на шляхи врегулювання російсько-українського конфлікту та прихильників і противників надання міжнародної військової допомоги Україні.

II.

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА

У лютому загальна зовнішньополітична картина складалася з суперечливих і різноспрямованих процесів як позитивного, так і несприятливого характеру. До активу національної дипломатії можна віднести важливе рішення ЄС про макрофінансову підтримку України, укладання договорів про співробітництво у сфері безпеки з впливовими країнами світу — Німеччиною, Францією, Канадою, Італією, Данією. Водночас тривали складні та небезпечні тенденції на ключових зовнішніх напрямках, зростала нестабільність на регіональному та глобальному рівнях. Це розширювало перелік проблем і викликів для України.

МІЖНАРОДНІ ПРОЦЕСИ І ПОДІЇ

Одним із ключових завдань української влади на міжнародній арені є забезпечення оперативної військово-фінансової підтримки з огляду на тривале зупинення американської допомоги, що позначилося на ситуації на фронті. Паралельно Київ намагався просувати власні ініціативи (Формула миру), продовжувати процеси євроінтеграції та зміцнення двосторонніх відносин з державами-партнерами.

Міжнародні процеси

У лютому тривало блокування пакету американської військової допомоги Україні з боку республіканської більшості палати представників Конгресу США. Попри ухвалення відповідного законодавчого акту Сенатом (13 лютого) і тиску Білого дому, спікер нижньої палати оголосив канікули до кінця лютого і «українське питання» залишилося у підвішеному стані. На жаль, ситуація на американському треку містить небезпечні для Києва чинники: а) питання допомоги Україні з наближенням виборів перетворюється на інструмент політичної боротьби в США. Свідченням цього є ряд [суперечливих популістських заяв](#) лідера республіканців Д. Трампа, що викликало негативний резонанс в Європі та світі; б) гальмується процес

укладання угоди Україна-США про співробітництво у сфері безпеки; в) призупинення підтримки з боку Вашингтона є негативним сигналом для країн-партнерів і водночас це ініціює активність країни-агресора. З іншого боку, така ситуація змусила європейські країни активізувати партнерство та допомогу Києву у протистоянні агресії РФ.

Триває війна у близькосхідному регіоні — набули інтенсивності бойові дії в Ємені, Іраку, Сирії, продовжується воєнна операція Ізраїлю в Секторі Гази. ЄС ухвалив рішення про започаткування масштабної [воєнної операції Aspides](#) в Червоному морі. Як наголошувалося у попередніх оглядах, ця війна є «другим фронтом» для західної коаліції та відволікає увагу, сили і ресурси країн-союзників України.

У другій половині лютого спостерігався новий виток блокування польськими фермерами кордону з Україною. Протести набули політичного забарвлення і супроводжувалися актами вандалізму, знешкодженням транзитної агропромислової продукції з України. Водночас польська сторона проігнорувала українську ініціативу міжурядової зустрічі на кордоні 24 лютого і [заявила](#) про наміри ввести обмеження на ряд українських продуктів. Такі недружні/ворожі дії спричинили певне охолодження двосторонніх відносин, «паузу» у діалозі на високому та вищому рівнях. Проте Київ напередодні започаткування переговорів про вступ до ЄС змушений утримуватися від кроків у відповідь і шукати компромісне рішення.

28 лютого з'їзд депутатів невизнаного Придністров'я [звернувся](#) до Росії та ряду міжнародних організацій із закликом «захисту від тиску Молдови». Цю провокаційну акцію (очевидно, інспіровану Москвою) можна розцінювати як певну преамбулу до запровадження масштабної гібридної агресії Росії проти Молдови, спрямованої на забезпечення проросійського реваншу на президентських виборах восени 2024 р.

Зовнішньополітичні події

Серед зовнішніх подій лютого, пов'язаних з Україною, слід виокремити наступні:

1 лютого. Саміт лідерів ЄС, подолавши спротив Угорщини, ухвалив рішення про надання Україні пакету макрофінансової допомоги у розмірі €50 млрд. Це має важливе значення з огляду на дефіцит підтримки з боку США.

13 лютого. Міністри закордонних справ «Веймарського трикутника» (Франція, Німеччина, Польща) ухвалили спільну заяву, у якій наголошується на підтримці України у боротьбі з країною-агресором та допомозі її інтеграції до ЄС і НАТО.

14 лютого. Відбулось [XIX засідання](#) тактичної групи з питань оборони у форматі «Рамштайн», в рамках якого започатковано роботу коаліції протиповітряної оборони, запроваджена коаліція дронів і сформовано коаліцію з розбудови ІТ-спроможностей України.

16-18 лютого. Мюнхенська безпекова конференція стала важливим етапом усвідомлення світовою спільнотою глобальних наслідків російської агресії, пріоритетності теми війни в Україні й актуальності наروшування допомоги Києву. Українська сторона взяла активу участь у цьому авторитетному форумі, провела серію переговорів і консультацій на високому та вищому рівнях.

24 лютого. Відбувся онлайн-саміт G7 за участю України. За підсумками саміту ухвалено програмну заяву, у якій, зокрема, наголошується на: а) зміцненні санкцій і блокуванні активів агресора до кінця війни; б) забезпеченні нагальних фінансово-економічних потреб України; в) невизнанні виборів на окупованих територіях тощо.

24 лютого. У річницю широкомасштабної агресії на всіх континентах світу у 69 країнах, 746 містах проведено [масштабні акції](#) на підтримку України. Найбільша кількість проукраїнських заходів відбулася в Німеччині, США, Франції, Великій Британії, Канаді тощо. До акцій приєдналися лідери країн, громадські та політичні діячі.

26 лютого. В Парижі за ініціативи Е. Макрона відбулась [зустріч](#) близько 20 глав держав і урядів. Під час заходу було

висунуто ряд ініціатив щодо воєнної допомоги України, зокрема, оголошено про створення міжнародної коаліції з постачання Україні ракет середньої та великої дальності. Широкого міжнародного резонансу набула теза Е. Макрона про можливість відправки в перспективі до України військового контингенту.

28 лютого. В Албанії відбувся саміт «Україна – Південно-Східна Європа», в рамках якого відбулась серія зустрічей з керівництвом Албанії, Молдови, Сербії, Хорватії, Чорногорії, Боснії та Герцеговини. Лідери України та Албанії підписали [Договір](#) про дружбу та співробітництво. З Республікою Північна Македонія підписано декларацію щодо євроатлантичної інтеграції України. За підсумками саміту лідери країн ухвалили спільну [декларацію](#), у якій наголошується на підтримці України, висловлюється готовність брати участь у реалізації української Формули миру, сприяти євроатлантичній інтеграції України, добиватися повернення незаконно депортованих українських дітей, боротися з фейковими наративами про війну, допомагати повоєнному відродженню України тощо.

Протягом лютого ряд країн Європи та світу оголосили про надання Україні пакетів воєнно-фінансової допомоги. Зокрема, парламент Італії затвердив рішення уряду щодо військової допомоги Україні у 2024 р. Японія виділила \$106 млн для відновлення зруйнованих об'єктів. Уряди Швеції та Данії представили пакети воєнної допомоги (€630 млн і \$247 млн відповідно). Фінляндія оголосила про надання чергової партії озброєння на суму €190 млн. Своєю чергою, важливим є рішення Великої Британії про поставки до України партії ракет Brimstone. Також у лютому Київ почав отримувати черговий пакет воєнної допомоги від Німеччини (\$100 млн).

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ ВЛАДИ

У лютому 2024 р. на двосторонньому рівні та на полях міжнародних заходів тривав інтенсивний переговорний процес, в рамках якого українська сторона намагалася вирішити ряд завдань, пов'язаних з забезпеченням зовнішньої підтримки, просуванням ряду власних ініціатив (Формула миру) і формалізації партнерства у сфері безпеки. Серед важливих контактів слід відзначити консультації з керівництвом ЄС, ОБСЄ, МАГАТЕ,

ОЕСР, переговори з лідерами США, Франції, Німеччини, Італії, Канади, Данії, Чехії, Казахстану, Болгарії тощо. Водночас розширили географію переговорів зустрічі на полях згаданої вище Мюнхенської конференції з президентами Азербайджану, Гватемали, Прем'єр-міністром Бангладеш, Главою МЗС Китаю тощо.

До активу української дипломатії також можна віднести робочі візити Президента України до Німеччини, Франції, Албанії, Королівства Саудівська Аравія, а також проведення 19 лютого [українсько-японської конференції](#) з економічного розвитку та відбудови, під час якої було підписано 56 міжурядових угод, меморандумів і домовленостей між представниками бізнесу обох країн.

Своєю чергою, стратегічно важливе значення мав [візит до Києва](#) (24 лютого 2024 р.) Прем'єр-міністра Канади Д. Трюдо, Голови Ради Міністрів Італії Д. Мелоні, Президентки Єврокомісії Урсули фон дер Ляєн та Прем'єр-міністра Бельгії А. де Кроо.

Паралельно тривав діалог з конгресменами США, дипломатами й урядовцями Великої Британії, Мальти, Нідерландів, Естонії, ПАР, громадськими та політичними діячами, представниками міжнародних фінансових і юридичних інституцій тощо.

Окремо слід зазначити, що одним з найбільш важливих здобутків переговорного марафону в лютому 2024 р. стало підписання пакету угод про співробітництво у сфері безпеки з [Німеччиною](#) (16 лютого), [Францією](#) (16 лютого), [Данією](#) (23 лютого), [Італією](#) (24 лютого) і [Канадою](#) (24 лютого). Загалом ці документи мають схожу структуру, яка визначає партнерство на різних безпекових напрямках – від постачання зброї і заходів у випадку майбутнього збройного нападу до підтримки реформ і відбудови України. Укладені угоди мають різні ступені деталізації та деякі особливості (зокрема, в угоді з Німеччиною більш обережним є ставлення до євроатлантичної інтеграції України).

Оцінюючи ці документи, слід зазначити, що з одного боку, вони мають стратегічне значення в плані інституалізації та договірно-правового оформлення довгострокового партнерства у сфері безпеки з провідними країнами світу. З іншого – угоди не передбачають ратифікації та мають рамковий характер, тобто потребують наповнення

конкретними міжурядовими та міжвідомчими домовленостями.

ТЕНДЕНЦІЇ ТА ЗДОБУТКИ НА ШЛЯХУ ІНТЕГРАЦІЇ ДО ЄС

У лютому українська сторона здійснювала комплексні заходи з забезпечення умов для започаткування переговорного процесу про вступ до ЄС. Зокрема, 12 лютого відбулася координаційна зустріч євроінтеграційної команди уряду з європейськими партнерами. Важливим кроком стало схвалення 23 лютого Верховною Радою в цілому законопроекту про доброзечний лобізм, що є однією з основних рекомендацій Єврокомісії. В цьому плані додає оптимізму [заява](#) Голови Єврокомісії Урсули фон дер Ляєн від 24 лютого 2024 р. про те, що «з боку Єврокомісії, ми надамо в середині березня загальну рамку для переговорів». Паралельно, за її словами, нині триває скринінг українського законодавства.

Своєю чергою, стратегічне значення має [резолуція](#) Європарламенту від 29 лютого, де наголошується на тому, що розширення ЄС є його моральним та історичним зобов'язанням і геостратегічним пріоритетом. Депутати закликали Єврокомісію: а) переглянути методологію процесу розширення, зробити його більш динамічним; б) надати країнам-кандидатам статус спостерігачів у ключових інституціях ЄС; в) розширити перелік питань, з яких ЄС ухвалюватиме рішення за принципом кваліфікованої більшості зокрема щодо початку переговорів про членство в ЄС, відкриття та закриття окремих кластерів під час таких переговорів.

Окреслені зовнішні події та процеси загалом підтверджують попередні оцінки та спостереження. На фоні ускладнення регіональної та глобальної безпекової ситуації проблема консолідованої та стабільної військово-фінансової підтримки протистоянню російській агресії набула вирішального значення. У цьому плані важливим кроком є укладення з провідними країнами світу пакету довгострокових угод про співробітництво у сфері безпеки, які потребують наповнення конкретним змістом. Водночас тактичні та стратегічні тенденції обумовлюють пріоритетність консолідації внутрішніх ресурсів, зміцнення політичної, соціально-економічної стійкості, модернізації та посилення національної системи безпеки.

III.

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВА СФЕРА

ЗАХИСТ СУВЕРЕНІТЕТУ І ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЦІЛІСНОСТІ УКРАЇНИ

1.1. Правове регулювання питань оборони України, захисту її суверенітету та територіальної цілісності постійно перебувають в центрі уваги законодавчої діяльності парламенту. У лютому ВРУ ухвалила закони, якими були затверджені «чергові» Укази Президента України від 5 лютого 2024 р. №49/2024 «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні» та №50/2024 «Про продовження строку проведення загальної мобілізації». Їхнє ухвалення обумовлене триваючою широкомасштабною збройною агресією російської федерації проти України, постійною потребою забезпечення оборони держави, підтримання боєздатності Збройних сил України та інших військових формувань. Відтак, строк дії воєнного стану та проведення загальної мобілізації в Україні з 14 лютого 2024 р. продовжено на 90 діб.

1.2. ВРУ 23 лютого 2024 р. ухвалила Закон «Про внесення зміни до глави XII «Прикінцеві положення» Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» щодо строків строкової військової служби». Цим документом передбачено, «що під час проведення загальної мобілізації, оголошеної Указом Президента України від 24 лютого 2022 р. №65/2022 «Про загальну мобілізацію», затвердженням Законом України «Про затвердження Указу Президента України «Про загальну мобілізацію» від 3 березня 2022 р. №2105-IX, та дії воєнного стану, введенного Указом Президента України від 24 лютого 2022 р. №64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», затвердженням Законом України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 р. №2102-IX, військовослужбовці строкової військової служби, строк військової служби яких, встановлений ч. 1 ст. 23 цього Закону, закінчився під час дії воєнного стану та

військову службу яких продовжено понад встановлені строки відповідно до ч. 9 ст. 23 цього Закону, як виняток з положень ч. 9 ст. 23 цього Закону звільняються з військової служби в запас у строки, визначені Указом Президента України. Такі особи не можуть бути призвані на військову службу під час мобілізації протягом дванадцяти місяців з дня звільнення з військової служби в запас, якщо вони не висловили бажання продовжувати [військову службу](#)». Прикметним є те, що даний нормативний акт було ухвалено ВРУ на пропозицію (реалізацію законодавчої ініціативи) Президента України. Відтак, українським парламентом спільно із Главою держави зроблена спроба щодо нормативного урегулювання ситуації із триваючою (поза попередньо законодавчо встановленими термінами) строковою службою десятків тисяч молодих українських громадян.

ПЕРСПЕКТИВИ ВІДБУДОВИ КРАЇНИ

2.1. 26 лютого 2024 р. Главою держави підписано [Закон України](#) «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення порядку зміни цільового призначення земельних ділянок для залучення інвестицій з метою швидкої відбудови України», більшість положень якого набуває чинності через три місяці з дня його опублікування. Законом передбачається запровадження спрощеного порядку зміни цільового призначення земельних ділянок, розташованих на територіях поза населеними пунктами, стосовно яких відсутня затверджена містобудівна документація на місцевому рівні, а також залучення інвестицій з метою відбудови України. Відповідно до законодавчих новел, під час дії воєнного стану та протягом п'яти років з дня припинення або скасування воєнного стану щодо земельних ділянок (окрім земель, віднесених до категорій природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення, земель історико-культурного призначення, земель водного фонду, рекреаційного, оздоровчого, лісогосподарського призначення)

на територіях за межами населених пунктів (стосовно яких відсутня затверджена містобудівна документація на місцевому рівні) можливе планування та розміщення промислових та складських будівель, нежитлових сільськогосподарських будівель, трубопроводів, лінії електронних комунікаційних мереж та електропередачі (крім магістральних нафтопроводів та газопроводів), комплексних промислових споруд (крім споруд підприємств, що здійснюють видобування, виробництво та переробку ядерних матеріалів, споруд підприємств і установок із збагачення та перероблення ядерного палива, споруд підприємств, призначених для термічного оброблення (спалювання) побутових відходів). При цьому передбачено, що встановлення, зміна цільового призначення земельних ділянок може здійснюватися без дотримання вимог правил співвідношення видів їхнього цільового призначення та видів функціонального призначення територій, однак, на підставі мотивованого висновку відповідного уповноваженого органу містобудування та архітектури щодо можливості розміщення на земельній ділянці відповідного об'єкта згідно з вимогами нормативно-правових актів. Сама ж зміна цільового призначення таких земельних ділянок здійснюватиметься без розроблення документації із землеустрою за рішенням власника земельної ділянки шляхом подання ним заяви про внесення відомостей про змінене цільове призначення земельної ділянки до Державного земельного кадастру.

Крім того, законодавцем, з метою обліку відомостей про землі, забруднені вибухонебезпечними предметами, та землі, непридатні для використання у зв'язку з потенційною загрозою їх забруднення вибухонебезпечними предметами, передбачено створення Реєстру територій, забруднених/імовірно забруднених вибухонебезпечними предметами. Держателем такого Реєстру закон визначає Державну службу України з надзвичайних ситуацій. При цьому передбачається здійснення державними інспекторами з контролю за використанням та охороною земель територіальних органів Держгеокадастру обстеження земельних ділянок, щодо яких надано податкові пільги із сплати місцевих податків та/або зборів у зв'язку з визнанням їх непридатними для використання через потенційну загрозу їх забруднення вибухонебезпечними предметами,

а відомості про проведення таких обстежень вноситимуться до даного Реєстру. Окремо варто зазначити, що цим же законом передбачається можливість розміщення об'єктів енергетики (у т. ч. технологічної інфраструктури об'єктів енергетики), запроваджується створення та отримання витягів з містобудівної документації за допомогою Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва, скасовується необхідність отримання рішення про доцільність розміщення деяких річкових портів (терміналів) під час здійснення заходів щодо встановлення, зміни цільового призначення земельних ділянок, на яких планується таке розміщення, уточнюється процедура безоплатної приватизації вище згаданих земельних ділянок громадянами України тощо.

Попри загалом позитивну оцінку ухваленого закону, положення якого дійсно направлені на удосконалення/спрощення процедури зміни цільового призначення земель для будівництва та відбудови об'єктів промисловості, ліквідації наслідків військового вторгнення РФ в Україну та можливого залучення при цьому іноземних інвестицій, окремі приписи даного нормативного акту викликають [обґрунтований скепсис в експертному середовищі](#). Адже зараз складно сказати, чи насправді запропоновані положення полегшать загалом саму процедуру змін цільового призначення вище згаданих земельних ділянок, натомість, отримання відповідного мотивованого висновку органу містобудування — буде швидшим, некорумпованим і простішим рішенням? Також у майбутньому на практиці може стати проблемою факт ігнорування законодавцем санітарних зон та інших питань «сусідства» із промисловими та енергетичними об'єктами, так само, як і проблеми організації належного нагляду компетентних органів за неконтрольованою забудовою територій навколо населених пунктів об'єктами промисловості тощо. Зрештою, важко передбачити як швидко здійснюватиметься саме обстеження забруднених вибухонебезпечними предметами земельних ділянок інспекторами? Однак створення задекларованого Реєстру, найбільш ймовірно, відобразиться на податкових пільгах зі сплати місцевих податків/зборів у зв'язку з визнанням цих земельних ділянок непридатними для використання через потенційну загрозу їх забруднення вибухонебезпечними предметами.

IV. ЕКОНОМІКА

РІШЕННЯ

У лютому, після кількох тижнів переговорів, ЄС схвалив пакет фінансування для України на суму €50 млрд, що надало Україні як фінансову, так і психологічну підтримку зусиллям країни у протидії агресору та відновлення країни. Значимість цього рішення зумовлена ще й тим, що на той час відповідний законопроект США залишається таким, що продовжує дискутуватись у Конгресі.

З виділених Євросоюзом €50 млрд багаторічної допомоги в рамках програми Ukraine Facility Україна очікує отримати **перший транш** обсягом €4,5 млрд вже у березні 2024 р. Слід мати на увазі, що підтримка в рамках Ukraine Facility надаватиметься щоквартально за виконання визначених у плані критеріїв щодо проведення передбачених реформ. Передбачається здійснення структурних реформ у державному секторі, проведення низки економічних реформ, спрямованих на розвиток бізнес-клімату та підприємництва, а також кроки для розвитку пріоритетних секторів, що можуть забезпечити швидке економічне зростання.

Окрім цього, у рамках програми передбачений спеціальний інвестиційний інструмент для покриття ризиків у пріоритетних секторах, обсяг якого становитиме €8 млрд.

Водночас Європейська комісія та Міжнародна фінансова корпорація (IFC) **уклали угоду на гарантії** приватних інвестицій в Україну, які допоможуть забезпечити інклюзивну та стійку реконструкцію в Україні. Згідно з угодою ЄС надасть IFC фінансові гарантії на суму до €90 млн для підтримки інвестицій в Україну в рамках Програми кращого майбутнього (BFP). Також очікується, що мобілізовані інвестиції приватного сектору в рамках програми досягнуть понад €500 млн в різних секторах, а також допоможуть **відновити інфраструктуру** країни, підтримати її бізнес-сектор і посилити стійкість її економіки, підтверджуючи зобов'язання

Європейського Союзу підтримувати Україну у кризові часи.

Слід зазначити, що на початку 2022 р. IFC запустила Програму із забезпечення економічної стійкості (ERA) на \$2 млрд, спрямовану на підтримку приватного сектору України. Відтоді IFC надала фінансування на суму понад \$650 млн і мобілізувала більш ніж \$400 млн для підтримки різних секторів, зокрема технологічного, агробізнесу, критично важливого експорту та імпорту, а також фінансування малого та середнього бізнесу.

Європейські ініціативи стосовно України набувають дедалі більшої вагомості. Між тим, хоча ризики партнерської підтримки у поточному році залишаються достатньо високими, однак поки більшість провідних країн її (підтримки) не зменшують. Так, у січні Японія ухвалила і надала Україні майже \$400 млн фінансової допомоги (які надійшли до державного бюджету України), а у I кв. очікується, що допомога сягне \$2,2 млрд, тобто Японія стане найбільшим донором у 2024 р.

Загалом же внесок Японії перевищив \$4,6 млрд, відтак країна **посідає** 4 місце серед партнерів України за розміром наданої бюджетної підтримки.

Своєю чергою, Велика Британія **продовжує безмитний режим** торгівлі з Україною до 2029 р. Ця угода забезпечує необхідну довгострокову економічну підтримку України, її підприємствам і людям, що є критично важливим для її відновлення після незаконного вторгнення.

Звичайно, готовність країн до розширення підтримки України певною мірою залежатиме від позиції МВФ, тому й увага до діяльності Фонду в Україні особлива.

Представники МВФ 12 лютого розпочали з українською владою та іншими партнерами

обговорення цілей економічної політики Києва та викликів, що стоять перед економікою, а також пріоритети щодо посилення спроможностей України та підтримка МВФ цього важливого завдання.

Результати вказаних обговорень стали основою роботи місії у Варшаві у частині третього перегляду програми розширеного фінансування, що підтримується МВФ.

Відтак, 23 лютого Україна та Міжнародний валютний фонд досягли домовленості на рівні персоналу (SLA) про третій перегляд Механізму розширеного фінансування (EFF) обсягом \$15,6 млрд. Це означає, що МВФ фіксує прогрес України за програмою EFF. Виконано всі структурні маяки та всі, крім одного, кількісні критерії ефективності (незначне недотримання нижньої межі податкових надходжень через блокування кордонів).

А також те, що **Україна може розраховувати на черговий транш від МВФ**. SLA підлягає схваленню Радою виконавчих директорів МВФ (у березні). Після цього Україна зможе отримати вже четвертий транш від Фонду обсягом близько \$880 млн. Всього ж очікується у 2024 р. отримання від Фонду \$5,4 млрд.

ПОДІЇ, ПРОЦЕСИ, ТЕНДЕНЦІЇ

За повідомленням пресслужби Міністерства фінансів, у січні 2024 р. до загального фонду державного бюджету надійшло 111,7 млрд грн податків, зборів та обов'язкових платежів, що на 7% більше, ніж у січні минулого року. Виконання місячного розпису доходів загального фонду держбюджету, за оперативними даними, становить 120,9% (+19,3 млрд грн).

В цілому, за оперативними даними, за підсумками січня 2024 р. до загального і спеціального фондів державного бюджету надійшло 147 млрд грн податків, зборів та інших платежів. Водночас близько 31,3 млрд грн у вигляді ЄСВ надійшло до Пенсійного фонду та фондів соціального страхування.

На початку лютого НБУ оприлюднив дані Платіжного балансу за 2023 р. Головною

особливістю є те, що показники 2023 р. виглядають «гірше», ніж відповідні показники 2022 р. Так, сальдо рахунку поточних операцій стало негативним — дефіцит склав \$9,75 млрд (у 2022 р. сальдо було позитивним +\$8 млрд). Найвагомими складовими погіршення показників складових стали: втрати у товарному експорті (2022 р. — \$41 млрд, 2023 р. — \$34 млрд), зростання у товарному імпорті (2022 р. — \$56 млрд, 2023 р. — \$63 млрд), тобто дефіцит торгівлі товарами зріс удвічі (з \$14,7 млрд у 2022 р. до \$28,4 млрд). Водночас помітно впали надходження (первинні та вторинні доходи) від партнерської допомоги (грантів) і отриманих заробітних плат (українців, які працюють на зарубіжні компанії) — з \$34 млрд у 2022 р. до \$28 млрд.

Поки негативне сальдо вдалося фінансувати за рахунок резервів НБУ і пільгових кредитних ресурсів (партнерських країн та інститутів). Однак, зважаючи на тенденції до зменшення ресурсів на підтримку України, потрібно насамперед розробляти та застосовувати заходи економічної політики, завдяки яким вдасться суттєво наростити експорт і хоча б частково зменшити імпорт (товарів і послуг).

Частково це завдання зможе вирішуватись за рахунок аграрного експорту. Так, аналітики Міністерства сільського господарства США (USDA) підвищили прогноз світового експорту пшениці на 1,15 млн т до 210,7 млн т. Стосовно України, хоча прогноз врожаю пшениці у 2023/24 МР залишився без змін — 23,4 млн т, однак оцінка експорту зросла до 15 млн т (+1 млн т). Тобто, по-перше, Україна забезпечує близько 11% світового експорту пшениці, що є високим показником. По-друге — практично весь приріст світового експорту формується за рахунок експорту України. Це при тому, що країна продовжує збройну боротьбу проти російського агресора.

За результатами 2023 р., **обсяги поставання** української сільгосппродукції до Європейського Союзу становлять \$12,6 млрд, що близько до рекордних показників.

Товарна структура українських поставань до ЄС значною мірою повторює загальну

структуру експорту. Зокрема, 82% припадають на експорт зернових та олійних культур, олій та жирів, залишків переробної промисловості. За останні кілька років Європейський Союз виступав як основний ринок збуту для різних агропродовольчих продуктів з України.

Втім, є підстави припускати, що у 2024 р. ймовірно будуть продовжуватися обмеження на українську сільськогосподарську продукцію з боку ЄС та окремих його членів, таких як Польща, Словаччина, Угорщина. Наразі європейський ринок залишається ключовим для формування доходів українського аграрного експорту, характеризуючись меншими ризиками та доступнішими логістичними зв'язками.

Поряд з цим, згідно з оперативними даними Державної митної служби, станом на 23 лютого поточного сезону 2023/24 рр., Україна здійснила експорт зернових та зернобобових культур у кількості 28,2 млн т. Хоча сезонний показник експорту залишається нижчим, ніж торік, коли станом на 22 лютого було відвантажено 30,8 млн т, але темпи експорту за поточний місяць **перевищують** відповідний період минулого року (3,819 млн т).

Вірогідно, це зумовлене тим, що Україна проклала 3 маршрути, якими може доставляти вантажі до ЄС в обхід Польщі. Відповідні маршрути запропонували в Українському Дунайському пароплавстві. Завдяки їм українські аграрії зможуть доставляти збіжжя у румунські Галац і Констанцу, а також у німецьке м. Регенсбург річковими шляхами.

Агентство Mind представило традиційний **рейтинг надійності українських банків** за рік роботи банківської системи в умовах воєнного стану. Результати року показали: банківська система в період війни довела свою інституційну спроможність і має довіру людей.

Приріст коштів відбувся у 43 банках, вплив — лише у 21 банківській установі та серед тих, хто втратив ліцензію на ведення банківського бізнесу. Приплив ліквідності від клієнтів за нинішніх умов банки в основному направили на безризикові операції — купівлю облігацій внутрішньої державної позики та депозитні сертифікати НБУ. Попри зусилля уряду щодо підтримки кредитування юридичних осіб за програмою «5-7-9», цей сегмент банківського бізнесу продовжує зружуватися.

Серед лідерів із залучення коштів фізичних осіб — ПриватБанк, Ощадбанк, Універсал (Моно) банк, ПУМБ, Укрсіббанк, Укрексімбанк. Незважаючи на ризики війни, сумарний кредитний портфель банків у розрізі фізосіб збільшився на 14,5 млрд грн.

У якості короткого висновку Агентство зазначає, що банківська система України спромоглася вистояти у період дворічної безпрецедентної напруги — вона забезпечила грошовий обіг у країні за кризових умов, а також зберегла кошти домогосподарств і підприємств. Водночас вона виявилася неспроможною в наявних реаліях надати довгостроковий кредитний ресурс для економічного стимулювання. Відтак, у 2024 р. слід очікувати збільшення програм кредитування фізичних осіб на тлі зменшення облікової ставки.

V.

ОГЛЯД РОБОТИ ЕНЕРГЕТИЧНОГО СЕКТОРУ В ЛЮТОМУ 2024 р.

ПРОХОДЖЕННЯ ОСІННЬО-ЗИМОВОГО ПЕРІОДУ

Масовані дроніві атаки на об'єкти критичної енергетичної інфраструктури в прифронтових регіонах, передусім у Дніпропетровській обл., що є одним із найбільших споживачів електричної енергії в Україні, призвели до серйозного пошкодження однієї з ТЕС і запровадження з лютого першого в цьому осінньо-зимовому періоді графіка стабілізаційних вимкнень електричної енергії в [Кривому Розі](#) й прилеглих районах. Хоча обмеження енергоспоживання діяли до двох діб, а ТЕС, зупинена 13 лютого, відновила генерацію 16 лютого, можливість виведення з ладу енергетичних об'єктів у прифронтових регіонах декількома послідовними дронівими атаками, поставила під сумнів ефективність їхнього захисту. Його посиленню було присвячено окрему [нараду](#) за участю Президента України. Мова йшла про прискорення реалізації [програм](#) захисту енергетичних об'єктів; збільшення кількості мобільних вогневих груп, задіяних засобів РЕБ, комплексних автоматизованих систем пошуку, виявлення, впізнання та вогневого ураження повітряних цілей; формування й підтримання в стані готовності резервів потужності й розподілу; створення розосереджених запасів найбільш уразливого енергетичного обладнання тощо.

Попри посилення атак на прифронтову енергетичну інфраструктуру, Україна [має](#) достатньо ресурсів для завершення опалювального сезону. Нестачі потужності генерації й розподілу у звітному періоді не фіксувалося.

Завдяки вищій температурі й кращим погодним умовам, загальні запаси вугілля на складах ТЕС і ТЕЦ зросли до 0,97 млн т (+0,23 млн т порівняно з останнім днем січня). Сприятливий прогноз погоди дозволяє скоротити очікування щодо дисбалансу цього ресурсу до кінця опалювального сезону з 0,5–0,7 до 0,3 млн т, що є незначною

величиною з огляду на можливість його замінити природним газом.

Використання впродовж зими природного газу як основного палива на 3–6 енергоблоках ТЕС сприяло зменшенню його [запасів](#) в підземних сховищах із 15,5 до 8,8 млрд куб. м (з урахуванням 4,7 млрд куб. м газу «довготривалого зберігання» і 0,8 млрд куб. м газу, що належить нерезидентам). Щодооби зі сховищ відбиралося 40–60 млн куб. м, видобувалося – 45–50 млн, імпорт не здійснювався.

Оскільки в лютому, завдяки сприятливим погодним умовам, споживання газу в Україні скоротилося, нинішніх його запасів (що відповідають середньому рівню 2015–2018 рр., проте менше минулорічного на 7%) може виявитися достатньо для проходження «першої зими винятково [завдяки власному газу](#)». Утім, можливо, що АТ «НАК «Нафтогаз України» таки придбає до 0,5 млрд куб. м цього ресурсу з огляду на підписання кредитної [угоди](#) про залучення €200 млн «із метою формування стратегічних запасів». Ймовірно, частково це буде газ нерезидентів, що зберігається в Україні в режимі «митного складу». Втім закупівлі можуть розпочатися не раніше другої половини квітня, оскільки до того часу заплановано провести [стрес-тест](#) української ГТС і ПСГ, який має підтвердити надійність їхньої роботи після припинення транзиту російського газу.

Через бойові дії знеструмленими в Україні були в середньому 370 населених пунктів. Близько двохсот із них перебували без енергопостачання більше, ніж одну добу.

ЕНЕРГЕТИЧНИЙ БАЛАНС

Наприкінці звітної періоду в Об'єднаній енергосистемі України працювали всі 9 блоків АЕС, підконтрольних державі, а також 18 блоків ТЕС і ТЕЦ, три з яких використовували як основне паливо природний газ. Упродовж тижня потужність трьох блоків

АЕС знижувалася для проведення поточного ремонту. Абсолютна більшість блоків ТЕС та АЕС забезпечували базову потужність. Єдиним джерелом маневрової потужності є ГЕС і ГАЕС.

Станом на 29 лютого 2024 р. у резерві перебувала 21 одиниця обладнання теплової генерації.

Хоча після руйнації греблі Каховської ГЕС генерація ПрАТ «Укргідроенерго» є обмеженою, зараз вона (1,7 ГВт) значно перевищує прогнозовані обсяги (1,1 ГВт) через тало-дошовий паводок. Рівень водосховищ відповідає рішенням Міжвідомчої комісії по встановленню режиму роботи ГЕС Дніпровського каскаду та Дністровської ГЕС. Виробництво електроенергії на СЕС і ВЕС наприкінці місяця зросло до 0,6 ГВт, перевищивши сезонний рівень (0,3-0,4 ГВт).

У цілому в Україні генерувалося близько 14,2 ГВт електроенергії щогодини (у 2021 р. у звітний період вироблялося до 20 ГВт). На АЕС припадає 56% генерації, ТЕС — 19%, ГЕС — 12%, ТЕЦ — 9%, станції на ВДЕ — 4%. Зменшення частки теплової і зростання частки гідрогенерації обумовлене зростанням середньої температури повітря й сезонним підняттям рівня води в річках.

Нестача енергії впродовж місяця не прогнозувалося. Профіцит виникав п'ять разів. Для балансування системи обмежувалося навантаження об'єктів ВДЕ (передусім у західних регіонах) і залучалася аварійна допомога польського оператора. 6 лютого йому надавалася аналогічна допомога з боку НЕК «Укренерго».

Комерційний експорт електроенергії здійснювався переважно в нічні години до Польщі, Словаччини, Румунії й Молдови з максимальною потужністю 0,4 ГВт. У пікові години електрична енергія імпортувалася з потужністю 0,2-1,1 ГВт зі Словаччини, Румунії, Польщі, а після 22 лютого (вперше з 2022 р.) — з Угорщини. Із 19 лютого експорт перевищує імпорт. Утім, середня потужність імпорту є в 2,6 раза вищою, аніж експорту, що свідчить про нестачу маневрової потужності в Україні. Цю проблему можна частково вирішити шляхом завершення в міжсезонний період ремонтів на 0,6 ГВт теплових енергоблоків, пошкоджених у 2022-2023 рр., а також відновлення роботи ТЕС і ТЕЦ малої

продуктивності, насамперед, у східних і центральних регіонах України, з формуванням на їхній основі резерву потужності на наступний опалювальний сезон.

Невирішеною проблемою залишається незадовільний фінансовий стан галузі. Борги теплокомуненерго за спожитий газ перевищують 95 млрд грн. Заборгованість з оплати електроенергії виробниками становить 22,3 млрд грн, з оплати постачальникам універсальних послуг — 20 млрд грн (-1,4 і -0,5 млрд грн, порівняно з січнем).

Заборгованість НЕК «Укренерго» перед «зеленою» генерацією (з обсягом якої компанія не згодна) становить 26 млрд грн (-5,5 млрд грн, порівняно з січнем). Зменшення цього боргу відбувається переважно шляхом перенесення гривневих прострочених короткотермінових зобов'язань перед «зеленою» генерацією у валютні довгострокові зобов'язання НЕК «Укренерго» перед міжнародними кредитними організаціями.

Водночас учасники ринку електричної енергії винні НЕК «Укренерго» 19,8 млрд грн за послугу з передачі і 8,5 млрд грн за послугу з диспетчеризації. Основними причинами виникнення і збереження цих заборгованостей є призупинення нарахування та стягнення штрафних санкцій, передбачених договорами, що укладені відповідно до Закону України «Про ринок електричної енергії», а також відтермінування погашення заборгованостей постачальників універсальних послуг за результатами перевірок НКРЕКП.

Заборгованість перед НЕК «Укренерго» на балансуєчому ринку сягнула в лютому 31,8 млрд грн. Її можна зменшити лише шляхом перегляду чинних тарифів у ланцюзі «виробник-постачальник-захищений споживач» із метою забезпечення платоспроможності кожного з них і скорочення переліку захищених споживачів завдяки посиленню умов отримання відповідного статусу.

РНБО доручило Кабінету Міністрів ухвалити рішення щодо погашення цих заборгованостей, проте якими вони будуть — досі невідомо. Наразі лише створено робочу групу, що має «оперативно напрацювати дієвий механізм збалансування фінансового стану учасників ринку електроенергії, зокрема, оператора системи передачі, виробників

електроенергії з альтернативних джерел, яким встановлено «зелений» тариф, гарантованого покупця».

Фінансові проблеми на ринку електричної енергії загостряться в березні-квітні через ранній тало-дощовий паводок, здатний довести генерацію ПрАТ «Укргідроенерго» до 2,3-2,5 ГВт, завершення опалювального сезону й наявність дисбалансу між можливими обсягами її імпорту (до 1,7 ГВт) та експорту (із 1 березня — до 0,55 ГВт). Очікуваний профіцит генерації за обмежених експортних можливостей суттєво знизить ціни на ринку а отже, доходи учасників ринку, що ускладнить виділення коштів на міжсезонні ремонти. Гостроту проблеми може зняти перенесення ремонтних кампаній українських АЕС і ТЕС із липня-вересня на березень-травень. Проте неготовність генеруючих компаній робить цей крок малоімовірним.

Завдяки кращим погодним умовам у звітному періоді, споживання природного газу скоротилося (-11%, порівняно з лютим 2023 р.). Його нестачі для опалення й приготування їжі не спостерігається. Видобуток є стабільно вищим, порівняно з аналогічним періодом минулого року (+5%). Щодобовий комерційний експорт газу, що зберігався нерезидентами в підземних сховищах у режимі «митного складу», становив 14-16 млн куб. м (ГВС «Дроздовичі»).

Нафтопродуктів також достатньо для задоволення попиту, який починає зростати від січневого сезонного мінімуму (передусім це стосується дизельного палива).

ТРАНЗИТ

У звітному періоді ТОВ «Оператор газотранспортної системи України» забезпечував транзит 40-43 млн куб. м російського газу на добу (38% обсягів, передбачених контрактом з АТ «Газпром»). Близько 87% ресурсу прямувало до Словаччини, 13% — на АТ «Молдавська ДРЕС». Транспортування здійснювалося через ГВС «Суджа».

АТ «Укртранснафта» забезпечувала транзит 30-35 тис. т російської нафти на добу для НПЗ Словаччини, Чехії та Угорщини (належать угорській компанії MOL). Транспортування здійснювалося південною гілкою МТ «Дружба».

ЦІНОВА СИТУАЦІЯ

Ціновий індекс електричної енергії базового навантаження (BASE) на ринку «на добу наперед» (РДН) у лютому становив 3 100, на піку (PEAK) — 3 434 грн/МВтгод (-8,0 і -16,8%, порівняно із січнем). Таке зміння індексів свідчить про зменшення обсягів споживання завдяки підвищенню температури й меншу потребу в маневровій генерації.

Середньозважена ціна на внутрішньодобовому ринку (ВДР) становила 3 285, на РДН ОЕС України — 3 269 грн/МВтгод (-6,3 і -15,3%, порівняно з січнем, відповідно).

Станом на 28 лютого 2024 р., цінові індекси базового навантаження в Україні, Польщі, Словаччині, Угорщині й Румунії майже зрівнялися і співвідносилися як 1,0:1,1:1,0:1,0:1,0; пікового навантаження — 1,0:1,1:1,0:1,0:1,0. Таке співвідношення пояснюється зменшенням споживання електричної енергії в лютому й зростанням генерації станціями на ВДЕ. Через швидке зростання генерації на вітчизняних ГЕС у березні варто очікувати зниження цінових індексів як базового, так і пікового навантаження в Україні, порівняно зі східноєвропейськими.

Середньозважена ціна березневого ресурсу природного газу в Україні за результатами електронних біржових торгів на УЕБ у лютому становила 11 210 грн/тис. куб. м (€269 за 1 000 куб. м; -7,4%, порівняно із січнем).

Тарифи ТОВ ГК «Нафтогаз України» на газ для непобутових споживачів у лютому становили 14 502 грн (із ПДВ). Чергове здешевлення (-5,2%, порівняно з січнем) пояснюється зменшенням вартості природного газу на європейському хабі ТTF, приведеної до кордону України, до мінімуму за останні вісім місяців (23 лютого 2024 р. — 15 321 грн/тис. куб. м, із ПДВ).

Рекордний рівень запасів у підземних сховищах ЄС (69,7 млрд куб. м; +39% від середнього за п'ять останніх років) зняв усі ризики щодо нормального завершення опалювального сезону в Європі. Не виключено, що в березні газові котирування в Європі знизяться ще більше, з огляду на стабільні поставання ресурсу і встановлення температур повітря, вищих за норму на 4-6°C.

Котирування ф'ючерсів на енергетичне вугілля Coal (API2) CIF ARA (ARGUS-McCloskey) у січні коливалися в межах \$94-99/т (28 лютого 2024 р. — \$99/т), демонструючи подальше зниження, порівняно з жовтнем, коли вони були максимальними (13 жовтня 2023 р. — \$139/т). Запаси вугілля на складах терміналів ARA становлять 6,6 млн т (+31%, порівняно із середньорічною нормою; -7%, порівняно з лютим минулого року).

Котирування ф'ючерсів на нафту Brent у лютому змінювалися в незмінному з початку року інтервалі \$76-84/бар (28 лютого 2024 — \$82/бар), тоді як у жовтні вони сягали \$92/бар. Основною причиною збереження відносно низьких цін стало перевищення пропонування над попитом унаслідок меншого, аніж прогнозувалося, зростання останнього. За збереження чинних тенденцій **пропонування нафти** в 2024 р. становитиме 103,7 млн бар на добу, тоді як попит не перевищуватиме 103,3 млн бар. Як наслідок, ціни на ф'ючерси із ближніми термінами постачання є вищими, аніж котирування більш віддалених позицій.

Роздрібні ціни на нафтопродукти в Україні після грудневого й січневого зниження знову пішли вгору (на 1-2%, залежно від виду, марки й бренду). Формування висхідного тренду пояснюється поживавленням попиту після закінчення «мертвого сезону», послабленням гривні щодо долара США (+3% за місяць) і блокуванням пунктів пропуску на українсько-польському кордоні, яке ускладнило логістику автомобільних поставок пального з Польщі й Литви. Станом на 28 лютого 2024 р., **індикативні ціни** на бензин А-95 Євро-5 і ДП-3 Євро-5 становили, відповідно, 54,84 і 51,77 грн/л, тоді як скраплений газ коштував 27,99 грн/л. За збереження чинних тенденцій, роздрібні ціни на нафтопродукти у березні-квітні зростуть на 2-4% (залежно від виду, марки й бренду).

ЗМІНИ В НОРМАТИВНІЙ БАЗІ

Кабінетом Міністрів України:

✓ затверджено **план** пріоритетних дій Уряду на 2024 р., яким зокрема передбачено: здійснення заходів щодо відновлення енергетичного сектору економіки (314); створення нормативних передумов для об'єднання ринку електричної енергії України з ринками європейських країн (315); посилення державного енергетичного нагляду (316,

317); забезпечення підтримки виробників електричної енергії з відновлюваних джерел (319-322); проведення незалежної експертизи технічних умов приєднання до ГТС (323); підписання додаткових угод про розподіл вуглеводнів (325); транспонування актів Енергетичного Співтовариства (326, 328, 332-336, 342); розвиток атомної генерації та атомно-промислового комплексу (329, 330); утворення Національної комісії, що здійснює державне регулювання безпеки у сфері використання ядерної енергії (337); розроблення й реалізація цільових економічних програм енергетичної модернізації (338-341); впровадження енергетичного менеджменту (345); затвердження Інтегрованого національного плану з енергетики та клімату (348);

✓ ухвалено **розпорядження** про створення державного підприємства «Гарантований покупець» в акціонерне товариство, 100% акцій у статутному капіталі якого належать державі й не підлягають приватизації. Процедура корпоратизації буде завершено до серпня 2025 р.;

✓ затверджено **базові нормативи** відрахування частки прибутку державних підприємств, яка спрямовується на виплату дивідендів за результатами діяльності у 2023 р. Для ПрАТ «Укргідроенерго» цю частку встановлено на рівні 50% (за умови спрямування 30% чистого прибутку на відновлення зруйнованого й пошкодженого майна внаслідок ракетних ударів, будівництва захисних споруд, протидронового захисту, виконання інших інженерно-технічних заходів для протидії агресії);

✓ ухвалено **порядок** здійснення перерахунку вартості комунальних послуг за період їх ненадання, надання не в повному обсязі або невідповідної якості, який, зокрема, визначає якісні й кількісні характеристики послуг, що мають бути враховані під час перерахунку, а також умови та обсяги перерахунку плати за їхнє споживання;

✓ ухвалено **порядок** використання (реалізації) частини виробленої продукції, що залишається у власності держави відповідно до угоди про розподіл продукції (природного газу). Інвестор має передати цей газ у віртуальній торговій точці на позабалансове зберігання ДП «Газ України», яке реалізує ресурс «в економічно найвигідніший спосіб» на короткостроковому ринку та спрямовує отримані кошти в державний і місцеві бюджети.

Внесені [зміни](#) до Кодексу газотранспортної системи й Методики розрахунку тарифу на транспортування природного газу в частині зобов'язань оператора ГТС оприлюднювати інформацію щодо параметрів розрахунку тарифів на послуги транспортування й точок міждержавного з'єднання, а також окремого порядку відкритих обговорень для встановлення тарифу (Регламент (ЄС) №2017/460).

[Змінено](#) Кодекс системи передачі в частині визначення порядку розроблення, подання на схвалення та виконання інвестиційної програми оператора, а також форми її розроблення й звітування.

Із 2 лютого набули чинності положення ст. 77 [Закону України](#) «Про ринок електричної енергії» і ст. 59 [Закону України](#) «Про ринок природного газу», якими визначено відповідальність учасників оптового ринку за нерозкриття або розкриття інсайдерської інформації з порушенням встановлених вимог і порушення обмежень щодо використання такої інформації. Проте застосування цієї відповідальності стане можливим лише після набрання чинності постанови НКРЕКП «Про затвердження Вимог щодо забезпечення доброчесності та прозорості на оптовому енергетичному ринку», [проект](#) якої перебуває на етапі обговорення.

20 лютого НКРЕКП [затвердила](#) розроблений НЕК «Укренерго» Звіт з оцінки відповідності (достатності) генеруючих потужностей для покриття прогнозованого попиту на електричну енергію та забезпечення необхідного резерву у 2023 р. Хоча цей документ буде опубліковано лише після завершення дії воєнного стану, наведені в ньому рекомендації, ймовірно, відповідають викладеним у звітах 2021-2022 рр.

Антимонопольний комітет України [оштрафував](#) ТОВ «Нафтогаз Ойл Трейдинг» на 50 000 грн за вчинення порушення законодавства про захист економічної конкуренції у вигляді здійснення концентрації шляхом одержання в управління часток в статутному капіталі ТОВ «Глуско Рітейл», що забезпечує перевищення 50% голосів у вищому органі управління товариства, без отримання відповідного дозволу органів Антимонопольного комітету України, наявність якого необхідна. Відповідний дозвіл надано.

ПРОЄКТИ ТА НАМІРИ

Уряд досі не виконав низку зобов'язань, визначених для нього [рішенням](#) РНБО «Щодо додаткових заходів із посилення стійкості функціонування енергетичної системи та підготовки національної економіки до роботи в осінньо-зимовий період 2023/24 року». Зокрема, не ухвалені рішення щодо погашення заборгованості підприємств критичної інфраструктури, а також бюджетних установ перед постачальником «останньої надії» та постачальниками універсальних послуг за спожиту електричну енергію, а також щодо реконструкції з використанням газопоршневих і газотурбінних установок ТЕЦ, що є в управлінні АТ «НАК «Нафтогаз України», з метою створення високоманеврових потужностей.

Відомо лише про підписання між ТОВ «Оператор ГТС України» й Sumitomo Corporation [меморандуму](#) про взаєморозуміння у впровадженні мобільних газових турбін і [згоду](#) згаданої компанії на проведення техніко-економічного обґрунтування модернізації систем теплопостачання в Україні за підтримки уряду Японії.

Не виправдалися сподівання на вжиття на зимових засіданнях НКРЕКП, визначених [рішенням](#) РНБО заходів із вдосконалення фінансового механізму покладення спеціальних обов'язків на учасників ринку електричної енергії з метою покращання їхнього фінансового стану.

Залишилися без уваги й [зауваження](#) учасників ринку електричної енергії щодо надмірного адміністративного регулювання й неможливості укладання контрактів більш як на один рік на ринку допоміжних послуг.

До Верховної Ради України досі не подано законопроект про запровадження кримінальної відповідальності за несанкціоновані відбори природного газу з ГТС України.

Натомість Верховною Радою України ухвалено:

✓ в другому читанні та в цілому [Законопроект](#) про вдосконалення корпоративного управління юридичних осіб, акціонером (засновником, учасником) яких є держава (№5593-д від 06 липня 2021 р.), яким,

зокрема, встановлено механізм відбору членів наглядових рад, процедуру незалежного оцінювання їхньої роботи, надано наглядовим радам повноваження затверджувати плани компаній, призначати та звільняти членів правління, посилено підзвітність наглядових рад та унормовано питання сплати дивідендів;

✓ у першому читанні **Законопроект** про внесення змін до Митного кодексу України щодо митного оформлення біометану (№ 9456 від 3 липня 2023 р.), згідно з яким його здійснюватимуть у порядку, передбаченому для природного газу.

Оприлюднено **проект** постанови НКРЕКП, що змінює Кодекс газосховищ і Типовий договір зберігання природного газу. Ним, зокрема, передбачено розширення періодів розподілу потужності сховищ; запровадження європейської практики розподілу їхньої потужності; використання інформаційної платформи; надання послуг зберігання газу переважно на умовах використання гарантованої та умовно-гарантованої потужності; встановлення термінів подання заявок на розподіл потужності, що співпадають із термінами розподілу потужності на міждержавних з'єднаннях і внутрішніми точками входу/виходу ГТС.

Триває **дослідження** «нетипової поведінки окремих учасників РДН та ВДР, що призвела до істотного коливання цін на цих сегментах ринку електроенергії на початку січня 2024 р.». Керуючись його попередніми результатами, НКРЕКП розроблено **проект** постанови, що уточнює процедуру встановлення й перегляду граничних цін на РДН, внутрішньодобовому та балансуєчому ринках.

Невідомим залишився статус оприлюдненого Міністерства енергетики ще 18 січня **проекту** постанови уряду, який відновлює заборону на обіг нафтопродуктів, що не відповідають екологічним нормам Євро-5, **дозволеного** з 17 березня 2022 р., зокрема, «для забезпечення Збройних сил та інших військових формувань». Відповідне рішення, схоже, **ухвалене**, але підтвердження цього досі немає.

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО

15 лютого оприлюднено **звіт** Third Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment, що визначає потреби України у відбудові й відновленні у \$486 млрд упродовж 10 років, зокрема \$47 млрд — у відбудові енергетичного сектору. Зазначені потреби враховують критичні заходи для швидкого відновлення,

а також середньострокове відновлення за принципом build back better. Пріоритетні заходи з відновлення енергетики в 2024 р. **оцінено** в \$2,7 млрд, зокрема \$1024 млн в електроенергетиці, \$241 млн — у газовому секторі, \$435 млн — у нафтовому секторі, а також \$540 млн — на закупівлю газу і \$200 млн — на імпорт електричної енергії.

22 лютого на загальноєвропейській **платформі** Joint Allocation Platform **відбувся** перший спільний добовий аукціон із розподілу доступу до пропускнуї спроможності між-державних інтерконекторів між Україною та Угорщиною. Перший спільний аукціон зі словацькими операторами запланований на 4 березня. Із **польським** їх проводять із 16 січня 2024 р. на платформі JAO, з **румунським** — із 2 листопада 2023 р. на платформі НЕК «Укренерго». Комерційний обмін електричною енергією з Угорщиною не відбувався з 2022 р. Зі Словаччиною діяли односторонні **аукціони**, що дозволяло розподіляти пропускну спроможність лише з українського боку.

При цьому з 1 березня 2024 р. Європейська мережа операторів системи передачі континентальної Європи (ENTSO-E) **збільшила** максимальну доступну пропускну спроможність міждержавних інтерконекторів для експорту електричної енергії з України й Молдови до держав-членів ЄС із 400 до 550 МВт.

Угодою про співробітництво у сфері безпеки та довгострокову підтримку між Україною та Данією передбачено надання довгострокової підтримки енергетичному сектору України із приділенням особливої уваги «зеленому переходу» й розвитку стратегічних галузевих партнерств.

Угодою про співробітництво у сфері безпеки між Україною та Італією передбачені співробітництво у сфері енергетики й переходу до відновлюваних джерел, захисту й відновлення критичної інфраструктури, в тому числі через координаційну групу з питань енергетики G7+ і доступ українських спеціалістів до відповідних міжнародних програм.

Угодою про співробітництво у сфері безпеки між Україною та Канадою передбачена підтримка енергетичного сектору України з приділенням особливої уваги ядерній безпеці й захищеності, розвитку відновлюваної енергетики й підвищенню стійкості критичної інфраструктури.

VI.

ЕКОНОМІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ ВИКЛИКИ

Економіка України функціонує в умовах безпрецедентних безпекових викликів. Війна звела нанівець здобутки від значної фіскальної консолідації, яка була досягнута у передвоєнні роки, коли державний борг України скоротився з **81% ВВП у 2016 р.** до **45,2 % у 2021 р.** Сьогодні війна призвела до збільшення витрат на оборону, що створило додатковий тиск на бюджет. В умовах і дефіциту бюджету, і зниження та затримки міжнародної допомоги, уряд України скорочуватиме кількість та розміри соціальних програм та послуг. Враховуючи значні труднощі з бюджетом, у січні-лютому Мінфін здійснював **лише пріоритетні видатки**.

З метою оптимізації бюджету, на вимогу західних партнерів, з 1 березня 2024 р. в Україні зміниться підхід до надання державних виплат внутрішньо переміщеним особам. За словами Віцепрем'єр-міністра з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України: *«Ми напругу прив'язані до рішень наших партнерів. Партнери ставлять вимоги постійно верифікувати виплати з метою їх зменшення або оптимізації. Йдеться про те, що за міжнародними мірками два роки достатньо для того, щоб адаптуватися»*.

Таким чином, виплати призначатимуть лише найуразливішим категоріям населення. Наразі в Україні приблизно 4,9 млн внутрішньо переміщених осіб (ВПО). З них 2,5 млн щомісяця отримують виплати, за новими умовами залишаться 1,5 млн осіб. Під час надання допомоги враховуватиметься сукупний дохід усіх членів родини переселенця: у перерахунку на одну людину він не повинен перевищувати чотири прожиткові мінімуми (9 444 грн). Автоматично будуть продовжені на півроку виплати для таких категорій населення, як: пенсіонери із пенсіями менше, ніж 9 444 грн; інваліди I та II груп; діти-інваліди віком до 18 років; тяжкохворі діти; діти-сироти, діти, які залишилися без піклування батьків, осіб віком до 23 років, а також для прийомних батьків та усиновлювачів.

Зміна підходів до виплат ВПО покликана стимулювати їх працевлаштуватися. Враховуючи, що створення нових робочих місць відбувається повільно, частина

громадян отримує додаткові стимули до еміграції.

Дефіцит державного бюджету України вплинув і на фінансування програми для бізнесу «Доступні кредити 5-7-9%». За час воєнного стану в межах програми «Доступні кредити 5-7-9%» банки **видали 46 240 позик** на суму **185,9 млрд грн**. Загалом від старту програм у лютому 2020 р. бізнес отримав **81 062 кредити** на **275,5 млрд грн**. Якщо у 2020 р. через програму видавалося 5% всіх нових кредитів, то зараз це понад 26%, тобто кожен четвертий кредит субсидується державою. Максимальна сума кредиту — **60 млн грн**. Виходячи зі статистики Мінекономіки, середній чек у програмі складає **3,5 млн грн**. Програма показала свою високу ефективність, її визначають як одну з найбільш дієвих кредитних програм у країні.

Водночас, з точки зору **представників МВФ**, програма «5-7-9» стає «надто великою». Попри невеликий рівень проблемних кредитів, розмір кредитного портфелю банків по «5-7-9» перевищував еквівалент у 2% ВВП, тому питання кредитів «5-7-9» стало одним з маяків для подальших переглядів програми кредитування з боку МВФ. З метою мінімізації потенційних фіскальних ризиків ще минулого року уряд запровадив **зміну дизайну програми «5-7-9»**, зокрема, сфокусував підтримку виключно на кредитуванні **мікро, малих та середніх підприємств**.

Сьогодні через брак коштів у держбюджеті уряд накопичує борги за пільговими кредитами «5-7-9%» і вже близько 5 місяців не виплачує банкам компенсації процентів за цією держпрограмою. Борги держави (компенсація) перед банками за урядовою кредитною програмою на початок 2024 р. досягли суми **7 млрд грн**. При цьому банки не потерпають від затримки коштів з боку Фонду розвитку підприємництва (ФРП), через який сплачується банкам різниця у відсотках на кредитування, змушуючи позичальників сплачувати кредити по 20-25%.

Незважаючи на борги, пільгову кредитну державну програму, скоріше за все, не скасують, інакше в Україні повністю зруйнується банківське кредитування. На цей момент від 80% до 90% кредитів бізнесу видається саме за «5-7-9%». Наразі банки не ризикують працювати за власними кредитними програмами та покладаються переважно на пільгові проекти уряду. Тому доступне державне кредитування збережуть, але його зменшать, та умови стануть жорсткішими, щоб скоротити державні витрати з бюджету. Оновлену програму кредитування очікують до квітня-травня 2024 р.

Оновлений [законопроект про мобілізацію](#), який у першому читанні підтримала Верховна Рада, викликає занепокоєння у суспільстві та може спровокувати низку негативних тенденцій в економіці. Законопроектом незадоволені як пересічні українці, так і представники бізнесу. Підприємці попереджають про «невиправні наслідки» для економіки, якщо законопроект у такому вигляді пройде і далі.

Якщо механізм мобілізації не буде доопрацьовано, Україні загрожують посилення кризових явищ в економічній та фінансовій сферах. Адже та частина чоловіків, які намагатимуться уникнути мобілізації і не будуть заброньовані, намагатимуться працювати неофіційно та розірвати усі офіційні зв'язки з державою. Як наслідок, ця категорія громадян переходитиме не просто у тіньову, а в «чорну» частину національної економіки — намагаючись максимально не проводити жодних платежів, не брати участь у будь-яких публічних заходах та розірвати усі зв'язки з будь-якими легальними механізмами функціонування громадянина.

Також це може вплинути на сталість банківської системи. Так, [Національний банк](#)

[звітує](#) про рекордне зняття заощаджень з рахунків з моменту запровадження в Україні воєнного стану 24 лютого 2022 р. У січні загальний обсяг депозитів населення у банківській системі скоротився на 2,5% — на 27,4 млрд грн, після чого на рахунках залишилося 1,05 трлн. Востаннє депозитний портфель фізичних осіб зменшувався у травні 2023 р., і тоді він скоротився менш як на 1 млрд (987 млн грн). А зараз скорочення майже у 28 разів більше: підприємці зняли за січень 2024 р. 22 млрд грн.

Проте Україна здійснює кроки зі стабілізації ситуації в економіці. Для того, щоб покращити економічні та соціальні очікування українців, уряду необхідно підтримати бізнес, щоб він міг створювати нові робочі місця та інвестувати у розвиток.

Так, Президентом України оголошено про старт нової економічної політики в Україні «Зроблено в Україні». Зокрема, Главою держави доручено уряду розробити практичні кроки підтримки українських підприємств, а сама платформа «Зроблено в Україні» має стати майданчиком для діалогу між державою та українськими підприємцями. Завдання полягає в тому, щоб українські підприємства змогли зберегти та масштабувати свою роботу. Програма має запрацювати до кінця 2024 р.

Серед першочергових кроків — розробка програми українського кешбеку «Купуй українське». Програма передбачатиме повернення частини грошей за купівлю вироблених в Україні товарів та послуг. При цьому у програмі можуть брати участь як представники бізнесу, так і громадяни України. За купівлю певних типів товарів вироблених в Україні та послуг громадяни України зможуть отримати повернення частини коштів на спеціальну картку. Кешбек буде передбачено і для бізнесу через відновлення програми компенсації на сільгосптехніку у розмірі 25%. З другої половини 2024 р. уряд працюватиме над тим, щоб розширити кешбек на інші види техніки — комунальну, спеціальну, транспорт.

Результати опитування [Українського ветеранського фонду «Актуальні потреби та бачення можливостей для кар'єрного і професійного зростання ветеранів»](#) показав, що рівень безробіття серед українських ветеранів збільшився до 30,95%. Це більш, ніж на 10% вище за офіційний рівень безробіття в Україні. За рік частка

непрацевлаштованих ветеранів зросла майже на 3%.

Дослідження показало, що ветерани намагаються інтегруватися у різні сфери зайнятості, серед яких переважають відкриття власної справи (8,31%), держслужба (7,45%), сфера послуг (5,44%), IT (4,3%), громадський сектор (4,3%). Однак пошук роботи для ветеранів супроводжується низкою проблем, серед яких є стереотипи з боку роботодавців та обмежені можливості для перекваліфікації.

Зокрема, експерте опитування Центру Разумкова, проведене восени 2023 р. (див. нижче) показало, що 55% роботодавців не готові створювати особливі умови для **людей з інвалідністю**. Найбільшою перешкодою при працевлаштуванні ветеранів називають відсутність у чинному законодавстві України реальних стимулів для роботодавця щодо працевлаштування осіб з інвалідністю (46,5%) та небажання працедавців брати ветеранів на роботу (внаслідок існуючих пільг для ветеранів у сфері зайнятості) (41%). Серед форм державної

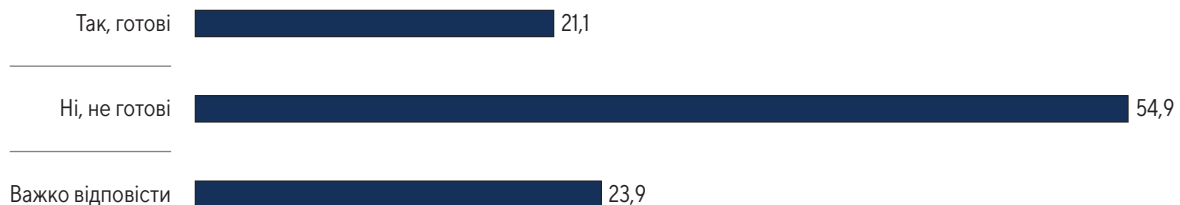
допомоги бізнесу на створення робочих місць найбільш дієвими називають надання грантів на розвиток підприємництва малому та середньому бізнесу (61%) та компенсації для роботодавців з боку держави за створення нових робочих місць (46,5%).

В бюджеті на 2024 р. на підтримку ветеранів та їхніх сімей передбачено майже 14 млрд грн. Це вдвічі більше, ніж минулого року. Також закладені кошти на реалізацію державних програм у вигляді ветеранських грантів у межах програми «Робота, програм навчання та перенавчання». Одне з завдань для уряду у 2024 р. — підтримка роботодавців через пільги, компенсації облаштувань робочих місць, змін до законодавства. Нині урядовці працюють над єдиним документом, де буде чітко визначення статусів, які може мати військовослужбовець, послуги, які для нього чи для неї доступні. При цьому Міністерство економіки надає перевагу ініціативам, спрямованим на заохочення роботодавців працевлаштовувати ветеранів, а не на запровадження обов'язкових нормативів та квот.

РЕЗУЛЬТАТИ ЕКСПЕРТНОГО ОПИТУВАННЯ ЦЕНТРУ РАЗУМКОВА

ЧИ ГОТОВІ РОБОТОДАВЦІ СТВОРЮВАТИ ОСОБЛИВІ УМОВИ ДЛЯ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ?

% опитаних експертів

ЯКІ ІСНУЮТЬ НАЙБІЛЬШ ЗНАЧНІ ПРОБЛЕМИ/ПЕРЕШКОДИ ПІД ЧАС ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ВЕТЕРАНІВ?

% опитаних експертів

Відсутність у чинному законодавстві України реальних стимулів для роботодавця щодо працевлаштування осіб з інвалідністю	46,5
Небажання працедавців брати ветеранів на роботу (внаслідок існуючих пільг для ветеранів у сфері зайнятості)	40,8
Особистісні ціннісні зміни, через які проходять учасники бойових дій (небажання надалі працювати найманим працівником або залишатися на роботі, яка досі не приносила задоволення)	32,4
Недостатні стимули для заохочення осіб з інвалідністю до зайнятості	25,4
Нестача можливостей для перекваліфікації (внаслідок неефективної роботи Центрів зайнятості та нестачі актуальних можливостей для освоєння нової професії після військової служби)	23,9
Неефективність діяльності Фонду соціального захисту осіб з інвалідністю	19,7
Неефективність діяльності Державної служби зайнятості	11,3
Немає жодних перешкод	2,8
Інше (Низька заробітна плата)	1,4
Важко відповісти	14,1

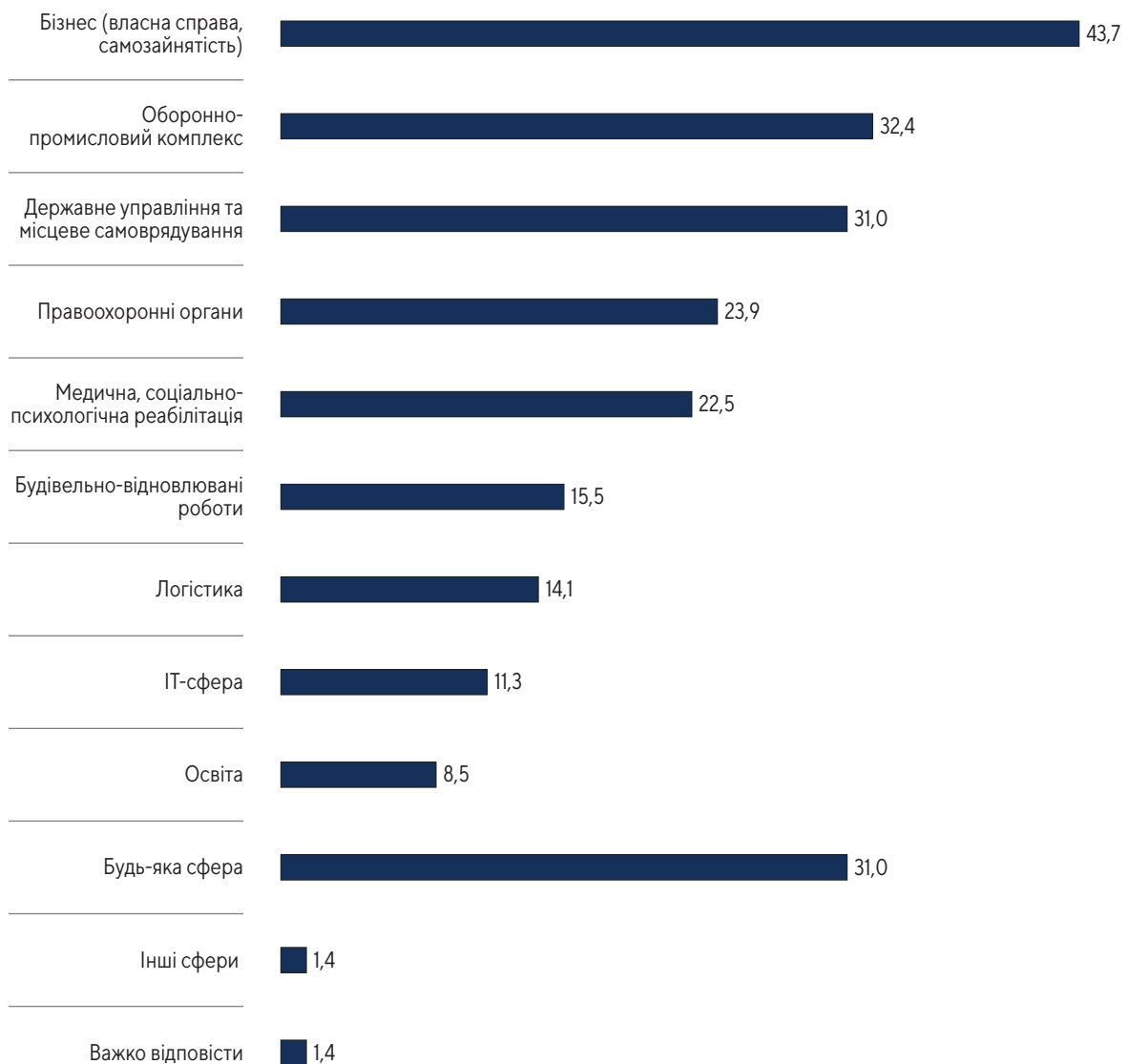
ЯКІ З ФОРМ ДЕРЖАВНОЇ ДОПОМОГИ БІЗНЕСУ НА СТВОРЕННЯ РОБОЧИХ МІСЦЬ Є НАЙБІЛЬШ ДІЄВИМИ?

% опитаних експертів

Надання грантів на розвиток підприємництва малому та середньому бізнесу	60,6
Компенсації для роботодавців з боку держави за створення нових робочих місць	46,5
Надання компенсації за працевлаштування осіб з інвалідністю та облаштування робочого місця для них	33,8
Спеціальні виплати під час створення нових робочих місць	32,4
Субсидування створення робочих місць	28,2
Конкурсна основа виділення коштів держпідтримки для інвестиційних проєктів, що ініціюються підприємцями для створення робочих місць	28,2
Державні гарантії за кредитами та компенсація кредитних процентних ставок	28,2
Важко відповісти	1,4

ЯКІ З НАВЕДЕНИХ СФЕР МОГЛИ БИ БУТИ ПРІОРИТЕТНИМИ ДЛЯ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ДЕМОБІЛІЗОВАНИХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПІСЛЯ ЗАКІНЧЕННЯ ВІЙНИ ТА СКАСУВАННЯ ВОЄННОГО СТАНУ?*

% опитаних експертів

* Респондентам пропонувалося відзначити не більше трьох варіантів відповіді.

ЯК ІЗ НИЖЧЕНАВЕДЕНИХ ЗАХОДІВ ТА ПРОГРАМ, ЩО МОЖУТЬ БУТИ ЗАПРОВАДЖЕНІ З МЕТОЮ ПРИШВИДШЕННЯ ІНТЕГРАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ В МИРНЕ ЖИТТЯ АБО З МЕТОЮ ЇХ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ, ВИ ВВАЖАЄТЕ НАЙБІЛЬШ ЕФЕКТИВНИМИ?* % опитаних експертів	
Надання пільгового кредитування для ветеранів, які бажають відкрити та розвивати власну справу та надавати робочі місця для інших ветеранів	52,1
Створення спеціалізованих центрів для ветеранів, де у форматі «одного вікна» ветерани могли б отримати допомогу щодо оформлення пільг та інші послуги, зокрема й допомогу у працевлаштуванні	42,3
Надання державних преференцій, зокрема шляхом держзамовлення, для підприємств, які працевлаштовують ветеранів або розширення програми компенсації роботодавцям за працевлаштування ветеранів	40,8
Законодавче закріплення зобов'язання працедавців надавати певну кількість резервних робочих місць для ветеранів (квотування)	35,2
Розширення категорії підприємств, які можуть користуватися фінансовою підтримкою для забезпечення працевлаштування осіб з інвалідністю шляхом створення підприємств трудової інтеграції та підприємств захищеного працевлаштування	29,6
Оплата професійного навчання працівників	25,4
Компенсація витрат на облаштування робочого місця для особи з інвалідністю	22,5
Надання психологічної підтримки	22,5
Заснування підприємств захищеного працевлаштування, які матимуть на меті не отримання прибутку, а забезпечення працевлаштування осіб із важкими формами обмежень функціонування	19,7
Збільшення кількості цільових надходжень на соціальний захист людей з інвалідністю	15,5
Обов'язкове надання особам з інвалідністю соціальних послуг (соціального супроводу на робочому місці, персонального асистента, перекладу жестовою мовою та інші), які є складовою процесу працевлаштування таких осіб	15,5
Однакове законодавче зобов'язання з працевлаштування осіб з інвалідністю для роботодавців приватного та публічного секторів	14,1
Компенсація частини заробітної плати такого працівника	11,3
Запровадження сплати цільового внеску замість адміністративно-господарських санкцій за невиконання нормативу працевлаштування людей з інвалідністю для всіх без виключення категорій роботодавців як приватного, так і публічного сектору (розмір внеску менший, порівняно із розміром адміністративно-господарських санкцій)	9,9
Створення спеціального фонду державного бюджету шляхом накопичення внесків роботодавців, кошти якого будуть цілеспрямовано витрачатися виключно на реалізацію заходів із працевлаштування осіб з інвалідністю	9,9
Надання пільг по сплаті ЄСВ	9,9
Компенсації витрат на облаштування робочого місця	5,6
Інше	0,0
Важко відповісти	4,2

* Респондентам пропонувалося відзначити не більше п'яти варіантів відповіді.

VII.

ПОЗИЦІЇ ГРОМАДЯН З АКТУАЛЬНИХ ПИТАНЬ¹

ЯКИМ ЧИНОМ ЗМІНИЛОСЯ СТАНОВИЩЕ В УКРАЇНІ В ТАКИХ СФЕРАХ, ПОРІВНЯНО З ПОЧАТКОМ 2023 р.? % опитаних					
	Змінилося на краще	Змінилося на гірше	Не змінилося	Важко відповісти	Баланс*
Економічне становище країни	4,2	67,8	21,1	7,0	-63,6
Рівень добробуту Вашої родини	4,1	57,9	34,7	3,2	-53,8
Рівень демократії	5,5	30,8	49,2	14,4	-25,3
Рівень свободи слова	6,8	30,0	50,7	12,5	-23,2
Ситуація зі злочинністю	7,3	32,1	43,3	17,3	-24,8
Обороздатність країни	51,0	17,5	20,3	11,2	33,5
Міжнародний імідж України	50,5	16,1	24,0	9,4	34,4
Міжнаціональні відносини в Україні	30,6	16,5	41,0	11,9	14,1
Становище у сфері дотримання прав і свобод громадян	8,1	31,5	44,3	16,2	-23,4
Дотримання законності державними службовцями	5,3	41,5	38,8	14,5	-36,2
Охорона здоров'я	9,2	31,6	51,8	7,4	-22,4
Освіта	4,4	35,8	43,8	16,0	-31,4
Соціальний захист (соціальні виплати, допомоги, субсидії тощо)	7,6	32,5	46,3	13,6	-24,9
Пенсійне забезпечення	5,4	24,5	54,6	15,5	-19,1

* Баланс між частками тих, хто вважає, що становище змінилося на краще, і тих, хто вважає, що змінилося на гірше.

¹ Результати соціологічного опитування, що проводилося соціологічною службою Центру Разумкова з 19 по 25 січня 2024 р. в рамках Програми сприяння громадській активності «Долучайся!», що фінансується Агентством США з міжнародного розвитку (USAID) та здійснюється Раств в Україні. Зміст опитування є винятковою відповідальністю Раств та його партнерів і не обов'язково відображає погляди Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) або уряду США.

Опитування проводилося методом face-to-face у Вінницькій, Волинській, Дніпропетровській, Житомирській, Закарпатській, Запорізькій, Івано-Франківській, Київській, Кіровоградській, Львівській, Миколаївській, Одеській, Полтавській, Рівненській, Сумській, Тернопільській, Харківській, Херсонській, Хмельницькій, Черкаській, Чернігівській, Чернівецькій обл. та м. Києві (у Запорізькій, Миколаївській, Харківській, Херсонській обл. — лише на тих територіях, що контролюються урядом України та на яких не ведуться бойові дії).

Опитування проводилося за стратифікованою багатоступеневою вибіркою із застосуванням випадкового відбору на перших етапах формування вибірки та квотного методу відбору респондентів на заключному етапі (коли здійснювався відбір респондентів за статеві-віковими квотами). Структура вибіркової сукупності відтворює демографічну структуру дорослого населення територій, на яких проводилося опитування, станом на початок 2022 р. (за віком, статтю, типом поселення).

Опитано 2 000 респондентів віком від 18 років. Теоретична похибка вибірки не перевищує 2,3%. Разом з тим, додаткові систематичні відхилення вибірки можуть бути зумовлені наслідками російської агресії, зокрема, вимушеною евакуацією мільйонів громадян.

**ЯКИМ ЧИНОМ ЗМІНИЛОСЯ СТАНОВИЩЕ В УКРАЇНІ В ТАКИХ СФЕРАХ,
ПОРІВНЯНО З ПОЧАТКОМ 2023 р.?**

% опитаних

(продовження)

	Змінилося на краще	Змінилося на гірше	Не змінилося	Важко відповісти	Баланс
Оплата праці	6,3	43,4	38,4	12,0	-37,1
Рівень цін і тарифів	1,8	85,9	9,6	2,7	-84,1
Становище етнічних та релігійних меншин	4,4	19,0	47,5	29,0	-14,6
Упевненість громадян у завтрашньому дні	4,7	63,5	22,1	9,7	-58,8
Ставлення влади до громадян	5,0	46,2	37,3	11,5	-41,2
Ставлення громадян до влади	4,7	53,2	32,3	9,9	-48,5
Рівень стабільності	4,2	64,5	23,7	7,6	-60,3
Ситуація в країні в цілому	4,4	60,6	26,1	8,9	-56,2

НАСКІЛЬКИ ДОБРЕ ЧИ ПОГАНО ВЛАДА СПРАВЛЯЄТЬСЯ З ВИРІШЕННЯМ ТАКИХ ЗАВДАНЬ?

% опитаних

	Дуже добре	Скоріше добре	Скоріше погано	Дуже погано	Важко відповісти	Баланс*
Забезпечення обороноздатності країни	11,7	50,0	25,0	5,9	7,4	30,8
Ліквідація наслідків ударів по енергетичних об'єктах	20,9	57,6	12,6	3,1	5,8	62,8
Допомога біженцям	13,3	49,8	15,3	4,1	17,5	43,7
Допомога вразливим групам населення	7,6	36,9	27,1	5,5	22,8	11,9
Забезпечення роботи економіки у військовий час	6,1	35,4	36,9	8,8	12,8	-4,2
Боротьба із злочинністю, забезпечення охорони правопорядку	6,7	38,3	24,9	8,9	21,2	11,2
Забезпечення соціальної справедливості	4,9	26,2	40,3	10,6	18,0	-19,8
Забезпечення зовнішньополітичної підтримки України	17,1	50,6	17,5	4,1	10,6	46,1
Забезпечення функціонування інфраструктури (комунальних служб, роботи транспорту, магазинів, забезпечення продовольством) під час війни	17,2	60,5	13,7	2,9	5,7	61,1
Відновлення житлового фонду	4,8	26,1	29,6	10,4	29,1	-9,1

* Баланс між частками тих, хто вважає, що становище змінилося на краще, і тих, хто вважає, що змінилося на гірше.

Над номером працювали:

Колектив авторів: Ю. Якименко (керівник проєкту), А. Биченко, О. Мельник, М. Міщенко, М. Пашков, О. Пищуліна, В. Омельченко, П. Стецюк, М. Сунгуровський, В. Юрчишин, О. Деркач (інтерн).

Редакційно-видавничий відділ: З. Міщеня, К. Мокляк, Т. Овсяник.

Це видання було представлено Центром Разумкова в рамках Програми сприяння громадській активності «Долучайся!», що фінансується Агентством США з міжнародного розвитку (USAID) та здійснюється Раств в Україні. Зміст видання є винятковою відповідальністю Раств та його партнерів і не обов'язково відображає погляди Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) або уряду США.

Фото обкладинки «Defense Express».

Наша адреса:

01032, м. Київ, бул. Тараса Шевченка, 33Б, 7-й поверх

Телефон: (38 044) 201-11-98

Факс: (38 044) 201-11-99

е-mail: info@razumkov.org.ua

Вебсторінка: www.razumkov.org.ua

